

Vulnerability of the Slovenian food system in connection with the war in Ukraine

Ranljivost slovenskega prehranskega sistema v povezavi z vojno v Ukrajini

Tanja TRAVNIKAR(✉), Sara BELE

Agricultural Institute of Slovenia, Agricultural Economics Department, Ljubljana, Slovenia

✉ Corresponding author: tanja.travnikar@kis.si

Received: October 19, 2022; accepted: November 24, 2022

ABSTRACT

The Russian-Ukrainian war brings many economic and social challenges. Among other, it causes turmoil in the global energy and food markets, affects the functioning of global food systems and threatens food security. Ukraine and Russia are important global exporters of cereals, oilseeds, fossil fuels, and mineral fertilizers. The war disrupts the flow of these goods to the world market, which has greatly increased their prices and in some countries caused food shortages. The purpose of this paper is to investigate the impact of the war on food chains in Slovenia. For this purpose, the self-sufficiency in cereals, the agri-food trade between Slovenia and the two countries at war, and the prices of some agricultural commodities and inputs were analysed. The results show that the import of agri-food products from Ukraine and Russia to Slovenia is not significant, but the negative effects of the war are felt nevertheless. These are shown mainly through the rising prices of production inputs, as well as uncertain political and economic developments, which affect stakeholders along the entire food chains. Due to various factors, the world prices of agricultural inputs and commodities were already at a very high level even before the Russian invasion, and additional pressure on prices was caused by the outbreak of war. The European Union, which is Slovenia's main trading partner, covers domestic needs for most agricultural products through production, so there is no threat of food shortages. Nevertheless, food affordability remains a major concern due to high market prices and inflationary trends.

Keywords: self-sufficiency, food security, food crisis, agri-food trade, commodity prices

POVZETEK

Trenutna rusko-ukrajinska vojna prinaša mnogo ekonomskih in družbenih izzivov. Med drugim povzroča pretrese na svetovnih energetske in živilskih trgih, vpliva na delovanje globalnih prehranskih sistemov in ogroža prehransko varnost držav. Ukrajina in Rusija sta pomembni svetovni izvoznici žit, oljnic in fosilnih goriv, Rusija pa tudi mineralnih gnojil. Vojna ovira pretok tega blaga na svetovne trge, kar je sprožilo rast cen kmetijskih inputov in s tem hrane, v nekaterih državah tudi pomanjkanje hrane. Namen tega prispevka je raziskati vpliv vojne na prehranske verige v Sloveniji. V ta namen je bila analizirana samooskrba z glavnimi vrstami žit, blagovna menjava kmetijskih in živilskih proizvodov med Slovenijo in državama v vojni, ter cene nekaterih kmetijskih proizvodov in kmetijskih inputov. Analiza kaže, da uvoz agro-živilskih proizvodov iz Ukrajine in Rusije v Slovenijo ni pomemben, negativni vplivi vojne pa so kljub temu občuteni. Ti se kažejo predvsem prek rasti cen energentov in drugih proizvodnih inputov ter negotovega političnega in gospodarskega razvoja, ki vpliva na deležnike vzdolž celotnih prehranskih verig. Že pred rusko invazijo so bile svetovne cene energentov in drugih proizvodnih inputov ter kmetijskih proizvodov na zelo visoki ravni (predvsem zaradi posledic pandemije Covid-19), izbruh vojne pa je povzročil dodatne cenovne pritiske. Evropska unija, ki je glavni trgovinski partner Slovenije, s proizvodnjo pokriva domače potrebe pri večini kmetijskih proizvodov, zato državam članicam in tudi Sloveniji pomanjkanje hrane ne grozi. Glavna skrb pa ostaja cenovna dostopnost hrane zaradi visokih tržnih cen in inflacijskih trendov, še posebej za ranljivejše potrošnike.

Ključne besede: samooskrba, prehranska varnost, prehranske krize, trgovina z agroživilskimi proizvodi, cene kmetijskih pridelkov

DETAILED ABSTRACT

The war in Ukraine and other international conflicts (mainly deteriorating relations with Russia) have severely shaken global food systems. The large impact that the recent war has had on food systems is primarily because Ukraine and Russia are among the world's largest producers and exporters of food, especially sunflower oil, several main types of cereals, and oilseeds. Russia is also a global producer and exporter of energy and mineral fertilisers (Emedieqwu, 2022; UNCTAD, 2022). Due to the war, agricultural production in Ukraine is limited, even suspended in some regions, and the export of agricultural products to international markets is disrupted. Many countries have imposed sanctions against Russia, which causes further market turbulences and international trade limitations. The consequences of these events are limited access to food in some countries, while the entire world economy faces rising prices of energy and other production inputs, which is reflected in higher food prices and rising inflation rates, which undoubtedly threaten the global food security. The scope of negative effects on food systems worldwide is expected to be severe, mainly because the food crisis related to the Covid-19 pandemic is still ongoing and is only intensifying with the war.

The purpose of this paper is to analyse the vulnerability of the Slovenian agricultural market due to the current events in Ukraine. For this purpose, self-sufficiency in cereals was first analysed, which is an important indicator of the country's dependence on products of foreign origin. In the next step, international agri-food trade between Slovenia and other countries was analysed, with an emphasis on selected agri-food products that are important exportable commodities of Ukraine and Russia, namely wheat, grain maize, and sunflower oil. In the last step, the monthly price movements of the previously mentioned commodities as well as mineral fertilizers were analysed. The results show that Slovenia does not entirely cover its domestic needs for cereals with domestic production (Figure 2). Of the main cereals, this applies mainly to wheat, which is why Slovenia imports the rest of its needs, mostly from neighbouring countries. The analysis for the year 2021 and also for a longer period (from 2000 to 2020) shows that the import of wheat from countries at war has never represented a significant share of the total wheat imports (Table 1). This is expected, since Slovenia, with its geostrategic position, borders on large wheat-producing countries, from which the majority of wheat is imported. The same applies to grain maize, since imports from Ukraine and Russia are not significant (Figure 3), and for this commodity Slovenia also achieved self-sufficiency in recent years. Although Ukraine and Russia together account for more than three-quarters of the world's sunflower oil exports, the analysis shows that sunflower oil from these two countries has not entered the Slovenian market in the last ten years (Figure 4). Slovenia imports sunflower oil mainly from Serbia and Hungary (Table 1), which are equally important producers of sunflower seeds and are also famous for the production of sunflower oil. Based on the results of the analysis of three important agri-food commodities that are largely exported from Ukraine and Russia, it can be concluded that Slovenia is not dependent on these two countries, as the import of wheat, maize, and sunflower oil was negligible in the last ten years. Further analysis shows that Slovenia trades other agri-food products with the two countries, but these trade flows are also very weak: imports from Ukraine and Russia together accounted for less than 0.5% of the total value of agri-food imports in the period from 2016 to 2021 (Table 2).

The data show that there was an immediate spike in the prices of agricultural products, and thus food in general when the war began (Figure 6, 7 and 8). This applies to Slovenia and also other European and global markets, as confirmed by the price statistics (DG-AGRI, 2022; FRED, 2022; Trading economics, 2022; Baffes and Nagle, 2022). In general, the prices of cereals and oilseeds have risen the most during the current food crisis, due to the disruptions in the supply chains. Price increases have also been recorded for other agri-food products, as the prices on the energy markets skyrocketed. It must be emphasised that Russia is the world's leading superpower in the production and further distribution of energy products (including mineral fertilizers) and the current economic and political conflicts lead to an increase in the price of these raw materials. However, it should be noted here that the prices of food and energy products rose sharply even before the Russian invasion of Ukraine. The spike in the prices of agricultural products was particularly noticeable in the last months of 2021. This can be attributed to several factors, but mainly to the consequences of the Covid-19 pandemic. At that time, disturbances in the functioning of the global economy led to the first general increase in the prices of energy, which in the second half of 2021 consequently led to significant increases in the prices of mineral fertilizers (Figure 9). Additionally, the war caused a further spike in mineral fertiliser prices, which reached historic levels in 2022 (Trading economics, 2022). The European Union member states are not facing food shortages and hunger on

an aggregate level, as the European Union is one of the world's largest food producers and is highly self-sufficient in many agricultural commodities (EC, 2022a). Nevertheless, the European and Slovenian food systems are severely shaken by the rising prices of energy and fertilizers, which are of extreme importance in agricultural production and the food industry (Emedieqwu, 2022). In addition to producers and consumers, other stakeholders along the entire food chains found themselves in an unfavourable situation, and experts predict that commodity prices which are closely linked to energy and mineral fertilizers prices will persist at high levels also in the future or at least as long as the war lasts (EC, 2022b). In the future, ensuring the food security will remain one of the most pressing societal challenges, taking into account the growing climate and other crises.

UVOD

Že ob začetku ruske invazije na Ukrajino je bilo jasno, da bo vojna vplivala tudi na delovanje globalnih prehranskih sistemov in prehransko varnost. Veliki politični konflikti in vojaški spopadi povzročajo spremembe v gospodarstvu ter družbi, kar se kasneje odrazi v spremenjenih trgovskih politikah in v spremembah uveljavljenih trgovinskih vzorcev (Krpec in Hodulak, 2019). V mednarodnem konfliktu se lahko spremeni gospodarski položaj držav v trgovinskem sistemu, kjer se lahko položaj nekaterih držav izboljša (pogosto so to t. i. države zmagovalke ali države zaveznice), lahko pa bistveno poslabša. V tem trenutku, ko vojna v Ukrajini še poteka, je težko napovedati obseg ekonomskih, političnih in družbenih posledic na globalni ravni, dejstvo pa je, da je ta vojna imela takojšen negativni učinek tudi na svetovne kmetijske in prehranske sisteme (FAO, 2022a; Geijer, 2022). Velik vpliv na prehranske sisteme gre pripisati predvsem dejstvu, da sta Ukrajina in Rusija med največjimi svetovnimi proizvajalkami in izvoznicami hrane, in sicer pri več pomembnih vrstah žit, sončničnega semena in sončničnega olja ter drugih oljnic. Rusija je tudi v svetovnem vrhu pri proizvodnji in izvozu energentov ter mineralnih gnojil (Emedieqwu, 2022; UNCTAD, 2022).

V svetovnem izvozu sončničnega olja Ukrajina zaseda prvo mesto, sledi ji Rusija, obe državi skupaj pa prispevata skoraj tri četrtine svetovnega izvoza sončničnega olja (slika 1). Obe državi sta tudi zelo pomembni izvoznici sončničnega semena za nadaljnjo predelavo v sončnično olje in za setev. Pri seštevku vseh žit skupaj sta Ukrajina in Rusija daleč največji izvoznici žit na svetu. Na trgu s pšenico, ki je iz prehranskega vidika zelo pomemben

trg, obe državi skupaj prispevata približno četrtno svetovnega izvoza, pri čemer Rusija zavzema drugo mesto v svetovnem izvozu, Ukrajina pa peto mesto. Podobno je tudi v primeru ječmena, kjer obe državi skupaj prispevata približno četrtno svetovnega izvoza ječmena. Pri koruzi pa obe državi skupaj prispevata približno šestino svetovnega izvoza. Rusija je hkrati tudi eden največjih ponudnikov energentov na svetovnih energetskih trgih, s čimer ima močan vpliv na celotno globalno ekonomijo. Iz vidika kmetijstva je treba poudariti tudi, da je Rusija četrta največja proizvajalka mineralnih gnojil na svetu. Pri tem je vodilna v svetovnem izvozu mineralnih dušičnih gnojil (FAO, 2022b).

Zaradi vojne je kmetijska proizvodnja v Ukrajini omejena, v nekaterih regijah celo prekinjena, oviran je tudi izvoz kmetijskih proizvodov na mednarodne trge (npr. blokade pomorskega prometa). Številne države so uvedle sankcije proti Rusiji, kar dodatno povzroča turbulence na trgih in številne omejitve pri mednarodnem trgovanju.

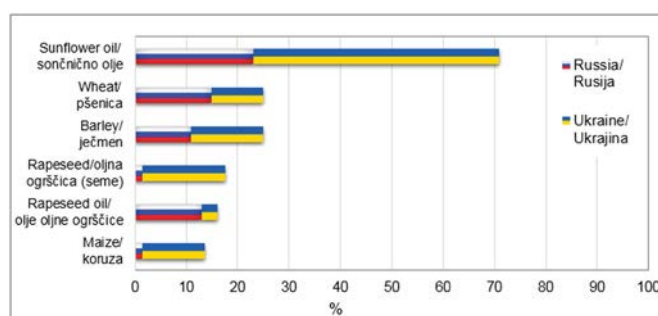

Figure 1. Share of Ukraine and Russia in total global exports in 2021 (FAO, 2022b)

Slika 1. Delež Ukrajine in Rusije v svetovnem izvozu v letu 2021 (FAO, 2022b)

Posledice teh dogajanj so, da se nekatere države soočajo z omejenim dostopom do hrane, celotno svetovno gospodarstvo pa se sooča z naraščajočimi cenami energentov in drugih proizvodnih inputov, kar se posledično odraža v pritiskih na cene hrane in naraščajočo inflacijo, s čimer je nedvomno ogrožena tudi svetovna prehranska varnost (Emedieqwu, 2022).

Geijer (2022) opozarja, da bodo kmetijski trgi in prehranska varnost po svetu različno prizadeti, največje negativne posledice pa bodo občutile države, ki so v veliki meri odvisne od uvoza hrane za pokritje svojih domačih potreb. Posebej ogrožena skupina so države v razvoju z nizkimi dohodki, večinoma gre za nekatere afriške in azijske države (npr. Benin, Somalija, Laos itd.), ki jim grozi pomanjkanje hrane in lakota, saj skoraj vsa uvožena pšenica izvira iz Ukrajine ali Rusije (UNCTAD, 2022). Že pred pričetkom vojne v Ukrajini so trendi v procesu globalizacije povzročali poglobljanje svetovne revščine (Ravallion, 2016; Atkinson, 2019). Vojna, skupaj z ostalimi globalnimi družbenimi in okoljskimi izzivi (politični konflikti, dohodkovne neenakosti, pandemija Covid-19, rast števila prebivalstva, podnebne spremembe, varovanje okolja itd.) pa ustvarja še večjo negotovost pri zagotavljanju zadostnih količin cenovno dostopne hrane, kar še posebej velja za prebivalce držav v razvoju in tudi za ekonomsko ranljivejše skupine prebivalstva v razvitejših državah (Anderson, 2022).

Namen prispevka je ugotoviti odvisnost slovenskih kmetijskih trgov od trenutnega dogajanja v Ukrajini ter s tem ranljivost prehranskega sistema. V prvem delu se prispevek osredotoča na analizo samooskrbe z žiti, ki je pomemben pokazatelj odvisnosti države od proizvodov tujega porekla. Nadalje prispevek analizira mednarodno agroživilsko trgovino med Slovenijo in tujino, s posebnim poudarkom na izbranih proizvodih (pšenica, koruza in sončnično olje), ki so na globalni ravni pomembni v izvozu iz Ukrajine in Rusije. V okviru mednarodne menjave agroživilskih proizvodov sta bila dodatno analizirana tudi obseg in struktura tokov teh proizvodov med Slovenijo in Ukrajino ter Rusijo. Na koncu prispevek analizira tudi mesečno gibanje cen glavnih izvoznih agroživilskih proizvodov iz Ukrajine in Rusije ter mineralnih gnojil.

PODATKI IN METODE DELA

Za namen prispevka so bile uporabljene bilance proizvodnje in potrošnje (pšenica, koruza za zrnje in žito skupaj) za obdobje od leta 2016 do 2021, ki jih za namen izračuna stopenj samooskrbe pripravlja Kmetijski inštitut Slovenije. Bilanca proizvodnje in potrošnje sončničnega olja pa se zaradi pomanjkanja podatkov ne izvaja. Bilance je Kmetijski inštitut Slovenije pripravil s pomočjo sinteze velikih količin statističnih podatkov o rastlinski pridelavi, živinoreji, mednarodni trgovini, industrijski proizvodnji ter nekaterih drugih uradnih podatkovnih zbirk Statističnega urada Republike Slovenije (SURS, 2022). Za izračun bilanc se je poleg uradnih statističnih podatkov uporabilo še nekatere druge interne podatkovne zbirke, predvsem v delu ekspertnih ocen. Tako pripravljene bilance vključujejo osnovne proizvode (zrnje) in tudi predelane proizvode (moka, testenine ipd.), pri čemer so predelani proizvodi izraženi v ekvivalentu osnovnega proizvoda – t. i. zrnje. V pripravo bilanc so zajeti tisti proizvodi iz zunanje trgovine in industrijske proizvodnje, ki ustrezajo priporočenemu naboru Eurostata, osnovo pa predstavljata zunanjetrgovinska in industrijska klasifikacija. Stopnje samooskrbe so bile na podlagi bilanc izračunane kot razmerje med celotno pridelavo v državi in skupno domačo potrošnjo (za namen humane prehrane, krme za živali in porabe v industriji), in sicer po naslednji enačbi:

$$\text{stopnja samooskrbe (\%)} = (\text{domača proizvodnja} / \text{domača potrošnja}) \times 100$$

Na področju blagovne menjave Slovenije s tujino sta bila analizirana obseg in struktura celotne trgovine z agro-živilskimi proizvodi, bolj podrobno pa je bila analizirana trgovinska menjava z izbranimi ukrajinskimi in ruskimi izvoznimi proizvodi, to so: pšenica, koruza za zrnje in sončnično olje. V podrobnejšo analizo pa niso bili vključeni nekateri drugi pomembnejši ukrajinski in ruski izvozni agro-živilski proizvodi (npr. ječmen, sončnično seme, seme in olje oljne ogrščice), saj ti v domači potrošnji v Sloveniji ne zavzemajo tako pomembnih deležev kot pšenica, koruza in olje iz sončnic. Za obdobje 2016–2021 je bila opravljena tudi analiza obsega in strukture tokov preostalih agro-živilskih proizvodov med Slovenijo in Ukrajino ter Rusijo.

Podatki za namen analize mednarodne blagovne menjave so bili zbrani iz statističnih podatkovnih baz in temeljijo na Kombinirani nomenklaturi (KN) carinske tarife (SURS, 2022). Na agregatni ravni je bila zunanja trgovina z agro-živilskimi proizvodi analizirana na ravni 2-mestnih šifer KN (vključena poglavja od 01 do 24). Pri analizi mednarodne trgovine izbranih treh agro-živilskih proizvodov je bil v primeru pšenice in koruze zajet osnovni proizvod (zrnje), in sicer na ravni 4-mestnih šifer KN, pri sončničnem olju pa proizvod na ravni 8-mestnih šifer. Ostali agro-živilski proizvodi v blagovni menjavi med Slovenijo in Ukrajino ter Rusijo so bili analizirani na ravni 4-mestnih šifer KN. Trgovinska bilanca ter količinski neto uvoz za agroživilstvo skupaj in za posamezen proizvod sta bila izračunana po naslednjih enačbah:

$$\text{trgovinska bilanca (EUR)} = \text{izvoz (EUR)} - \text{uvoz (EUR)}$$

$$\text{neto uvoz (000 t)} = \text{uvoz (000 t)} - \text{izvoz (000 t)}$$

Mesečne cene kmetijskih pridelkov (za pšenico, koruzo in oljnice) ter mineralnih gnojil na domačem in tujih trgih so bile pridobljene iz različnih podatkovnih virov (DG-AGRI, 2022; FRED, 2022; SURS, 2022; Trading economics, 2022; Tržna poročila, 2022), pri čemer je bil upoštevan zadnji dostopen podatek. Cene v grafikonih so prikazane na mesečni ravni za zadnji dve leti (januar 2021 do september 2022), z namenom vpogleda v neposreden vpliv začetka vojne na spremembe cen, preverjene pa so bile tudi cene skozi daljše časovno obdobje. Pri pšenici in koruzi je poudarek na analizi cen na slovenskem trgu ter povprečja EU trgov. V primeru oljnic pa sta prikazana reprezentativna evropska trga, saj oljnice v Sloveniji niso pomemben tržni proizvod (odkup se pojavlja le v določenih mesecih leta) in dostopni podatki tako ne omogočajo analiz na mesečni ravni. Pri gnojilih so prikazane cene glavnih vrst mineralnih gnojil (KAN, UREA, NPK) na domačem trgu. Za vse omenjene proizvode so prikazane absolutne cene na enoto proizvoda (v EUR/t).

REZULTATI

Stopnja samooskrbe z žitom v Sloveniji

V Sloveniji je v zadnjem šestletnem obdobju pridelanih približno tri četrtine vseh domačih potreb po žitu, kar

pomeni, da proizvedena količina žit ne zadošča za celotno domačo porabo. Podatki za leto 2021 kažejo, da Slovenija letno za svoje potrebe po žitu (za prehrano ljudi, krmo živali in potrošnjo v industriji) potrebuje približno 825 tisoč ton žita, kar ob približno 700 tisoč ton domače proizvodnje pomeni 85-odstotno samooskrbo (v obdobju let 2016–2021: 76 %). Samooskrba z žiti med leti sicer precej niha, kar je odvisno predvsem od količine pridelka v posameznem letu, podatki pa vseeno kažejo na trend zviševanja stopnje samooskrbe (slika 2). Ta je v letu 2020 prvič odkar se spremljajo podatki preseгла 80 %. V letih 2017–2021 se je v povprečju 60 % žita porabilo za krmo živali (od tega največ koruze), za prehrano ljudi pa 29 %. V strukturi porabe za prehrano ima s 85 % največji delež pšenica (Pregled po kmetijskih trgih, 2022).

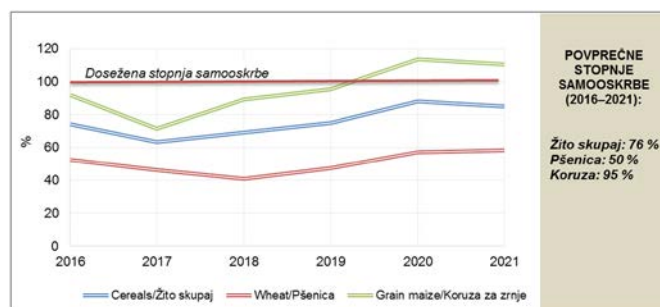

Figure 2. Self-sufficiency rate for wheat, grain maize and total cereals (%)

Slika 2. Stopnje samooskrbe s pšenico, koruzo za zrnje in žitom skupaj (%)

Od glavnih žit Slovenija dosega najvišjo stopnjo samooskrbe s koruzo, pri kateri je ravno tako opazen splošen trend rasti; v letih 2020 in 2021 je Slovenija z domačo pridelavo celo pokrila domače potrebe po koruzi (stopnja samooskrbe > 100 %). Večinoma je to odraz večje proizvodnje koruze v teh letih (več zasejanih površin ob dobrem hektarskem pridelku). Od ostalih glavnih žit pa je Slovenija najmanj samooskrbna s pšenico. V letu 2021 je bila samooskrba 58-odstotna, v obdobju 2016–2021 pa 50 %. Torej približno polovico domačih potreb po pšenici Slovenija pokrije z uvozom. Nekoliko višja samooskrba s pšenico v letih 2020 in 2021 je predvsem rezultat nekoliko manjše domače porabe, obseg pridelka pšenice pa je primerljiv z leti prej.

Mednarodna blagovna menjava s pšenico, koruzo in sončničnim oljem

Slovenija je že tradicionalno neto uvoznica hrane, kar pomeni, da ima na področju mednarodne blagovne menjave primanjkljaj oziroma je uvoz kmetijskih proizvodov in živil večji od izvoza. Podatki kažejo, da je Slovenija v letu 2021 vrednostno uvozila za 2,8 milijarde EUR, izvozila pa za 1,8 milijarde EUR agro-živilskih proizvodov. S tem je bila pokritost uvoza z izvozom, ki ima naraščajoč trend od leta 2004 dalje, 64-odstotna. Žita in oljnice sicer niso prevladujoči proizvodi v blagovni menjavi. V vrednostni strukturi so v letu 2021 žita zajemala 3,7 % uvoza in 5,7 % izvoza celotnega agroživilstva, oljnice 1,7 % uvoza in 2,9 % izvoza, masti in olja pa 4,3 % tako v uvozu kot v izvozu.

Od izbranih proizvodov, s katerimi Ukrajina in Rusija vstopata na globalne prehranske trge, so podatki v letu 2021 za Slovenijo sledeči: Slovenija je uvozila iz tujine za 27,9 milijona EUR pšenice (117,7 tisoč t), za 57,0 milijona EUR koruze (222,9 tisoč t) in za 49,1 milijona EUR sončničnega olja (46,2 tisoč t). V vrednosti uvoza celotnega agroživilstva ti proizvodi skupaj predstavljajo 4,9 % celotnega uvoza (preglednica 1).

Podatki za leto 2021 kažejo, da Slovenija ni neposredno uvažala zgoraj omenjenih proizvodov iz Ukrajine in Rusije, temveč je 97 % vse uvožene pšenice uvozila iz sosednjih držav (Madžarska, Hrvaška in Avstrija). Nadalje je 90 % vse uvožene koruze prav tako izviralo iz sosednjih držav, 87 % vsega sončničnega olja pa iz Srbije, Madžarske in Hrvaške. Te države so za omenjene tri proizvode glavne trgovinske partnerice pri uvozu že od leta 2000 dalje. Ker gre za države Evropske unije (z izjemo Srbije¹), se uvozni tokovi v Slovenijo v uradnih podatkovnih bazah beležijo po državi odpreme in ne po državi dejanskega porekla (enotni trg Evropske unije). Če opišemo hipotetični primer: v žitna skladišča v Avstriji se zbira pšenica z različnim izvorom (npr. iz Avstrije, Madžarske, Ukrajine itd.). Del te pšenice se nadalje izvozi v Slovenijo. Pri uvoznem postopku se ta pšenica v podatkovni bazi evidentira kot pšenica iz

¹ In case of exchange of goods with non-member countries, the country of origin (the country in which the goods were produced) is recorded in the system. / V primeru blagovne menjave z državami nečlanicami se v sistem zabeleži država porekla (država v kateri je bilo blago proizvedeno).

Avstrije (t.i. država odpreme). Tako iz javno dostopnih podatkov o blagovni menjavi ni mogoče določiti, kolikšen obseg te pšenice je avstrijskega porekla in kolikšen del je drugega porekla. Tako obstaja možnost, da bi lahko del pšenice, koruze ali sončničnega olja, ki ima poreklo v Ukrajini ali Rusiji posredno vstopil na slovenski trg prek držav članic Evropske unije. Zato je bila v sodelovanju s SURS opravljena dodatna analiza uvoza blaga, in sicer po državi porekla (tovrstna analiza iz javno dostopnih podatkovnih baz ni mogoča), ki potrjuje, da posrednega uvoza obravnavanih proizvodov prek držav Evropske unije iz Ukrajine in Rusije v Slovenjo v letu 2021 ni bilo.

Analiza neposrednega uvoza izbranih agro-živilskih proizvodov iz Ukrajine in Rusije v daljšem časovnem obdobju (od 2000 do 2020) kaže na precej majhen obseg uvoza pšenice in koruze (slika 3). Majhen obseg uvoza pšenice iz Ukrajine je zaznan v letu 2014 ter iz Rusije v letu 2016. V obeh letih skupaj je bilo uvoženih približno 3 tisoč ton pšenice (v skupni vrednosti 0,96 milijona EUR); v ostalih letih uvoz pšenice ni bil zabeležen.

Koruze je bilo uvožene nekoliko več, vendar še vedno v majhnem obsegu, in sicer v zanemarljivih količinah iz Ukrajine v letih 2009 in 2012–2013 (skupaj 170 t) ter nekoliko večje količine iz Rusije v letih 2012–2014 in 2017–2018 (skupaj 21,4 tisoč t; slika 3). V vseh naštetih letih skupaj je bilo tako iz obeh držav uvoženih dobrih 21 tisoč ton koruze (v skupni vrednosti 5,6 milijona EUR). Za primerjavo, to je zgolj okoli 7 % povprečne proizvodnje koruze v Sloveniji v enem letu.

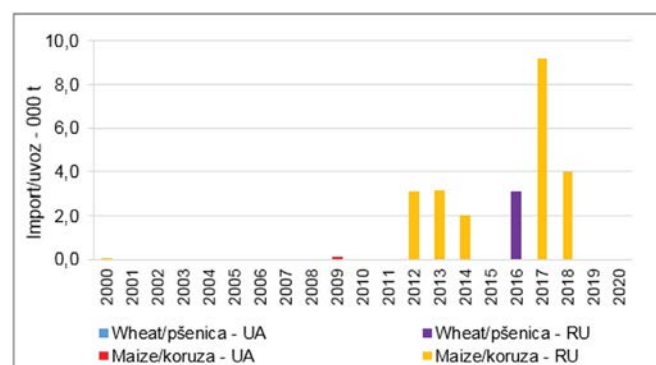

Figure 3. Import of wheat and grain maize from Ukraine and Russia (000 tonnes)

Slika 3. Uvoz pšenice in koruze iz Ukrajine in Rusije (000 ton)

Table 1. Import and export of selected agri-food products in 2021**Preglednica 1.** Uvoz in izvoz izbranih agro-živilskih proizvodov v letu 2021

	Wheat/ Pšenica	Grain maize/ Koruzna za zrnje	Sunflower oil/ Sončnično olje
Import/ Uvoz	27,9 mio EUR (117,7 tisoč t)	57,0 mio EUR (222,9 tisoč t)	49,1 mio EUR (46,2 tisoč t)
Share in the value of agri-food imports/ Delež v vrednostnem uvozu agroživilstva	1,0 %	2,1 %	1,8 %
Main partner countries/ Glavne trgovinske partnerice	Madžarska: 51 % Hrvaška: 28 % Avstrija: 17 %	Hrvaška: 46 % Madžarska: 34 % Avstrija: 10 %	Srbija: 44 % Madžarska: 30 % Hrvaška: 13 %
Total import from main countries/ Skupni uvoz iz glavnih trgovinskih partneric	97 % (26,9) mio EUR	90 % (51,2 mio EUR)	87 % (42,9 mio EUR)
Direct import from Ukraine/ Neposredni uvoz iz Ukrajine	-	-	-
Direct import from Russia/ Neposredni uvoz iz Rusije	-	-	-
Export/ Izvoz	24,3 mio EUR (99,4 tisoč t)	68,0 mio EUR (341,3 tisoč t)	31,7 mio EUR (30,7 tisoč t)
Share in the value of agri-food exports/ Delež v vrednostnem izvozu agroživilstva	1,4 %	3,8 %	1,8 %
Main partner countries/ Glavne trgovinske partnerice	Italija: 83 % Tunizija: 6 %* Avstrija: 6 %	Italija: 77 % Avstrija: 11 % Hrvaška: 10 %	Italija: 54 % Hrvaška: 23 % Avstrija: 10 %
Total export to main partner countries/ Skupni izvoz v glavne trgovinske partnerice	95 % (23,2 mio EUR)	98 % (66,8 mio EUR)	87 % (27,6 mio EUR)
Net import (quantity)/ Neto uvoz (količina)	18,3 tisoč t	-118,4 tisoč t	15,5 tisoč t
Trade balance (value)/ Trgovinska bilanca (vrednost)	-3,5 mio EUR	11,0 mio EUR	-17,5 mio EUR

Footnote / Opomba:

- no occurrence of event / - ni pojava

* A larger volume of wheat export from Slovenia to Tunisia was recorded only in 2021, while there was no wheat export to this country in the period from 2000 to 2020. On average for the period 2016–2021, most of the wheat from Slovenia was exported to Italy (82%), Austria (9%) and Croatia (3%). / Večji obseg izvoza pšenice iz Slovenije v Tunizijo je zabeležen le v letu 2021, medtem ko v obdobju od 2000 do 2020 ni bilo izvoza pšenice v to državo. V povprečju obdobja 2016–2021 je bila večina pšenice iz Slovenije izvožena v Italijo (82 %), Avstrijo (9 %) in na Hrvaško (3 %).

V primerjavi s pšenico in koruzo je bil uvoz sončničnega olja v obravnavanem obdobju večji. Sončnično olje se je iz Ukrajine uvažalo v letih 2000–2003, 2006–2008 in v letu 2011, iz Rusije pa v letih 2003, 2006, 2009 in 2013 (slika 4). V letu 2013 je bil zabeležen zadnji (zelo majhen) neposreden uvoz sončničnega olja iz teh dveh držav. Skupaj je bilo v celotnem obdobju (2000–2020) iz Ukrajine in Rusije uvoženega za dobrih 61 tisoč ton sončničnega olja v skupni vrednosti 36,55 milijona EUR.

Ob napisanem je potrebno poudariti, da Slovenija analizirane proizvode tako uvažata kot tudi izvažata; v vrednostnem izvozu celotnega agroživilstva ti proizvodi skupaj v letu 2021 predstavljajo 7 % (preglednica 1). V primeru pšenice je bilo v letu 2021 v tujino iz Slovenije izvoženih za 24,3 milijona EUR oziroma 99,4 tisoč ton, v večini v Italijo. Ker Slovenija s pšenico ni v celoti samooskrbna, se to odraža tudi v blagovnih tokovih s tujino, saj je izvoz manjši od uvoza – primanjkljaj v domači

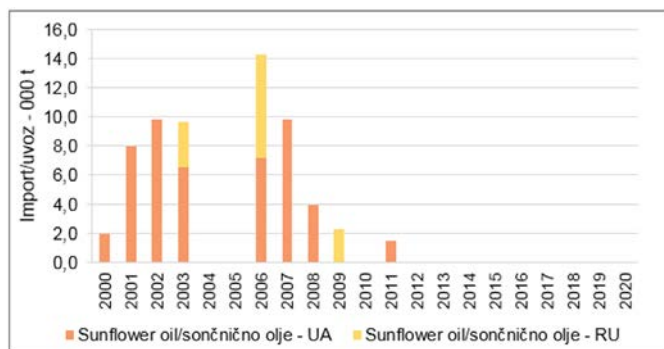

Figure 4. Import of sunflower oil from Ukraine and Russia (000 tonnes)

Slika 4. Uvoz sončničnega olja iz Ukrajine in Rusije (000 ton)

pridelavi je potrebno pokriti s pšenico tujega porekla. To pa ne pomeni, da Slovenija izvozi le pšenico iz domače pridelave, potroši pa vso pšenico tujega porekla. Namreč v Sloveniji se odvija tudi t. i. »re-izvoz«. To pomeni, da se del proizvodov, ki se uvozijo v Slovenijo lahko izvozi naprej v druge države (predvsem preprodaja blaga²; dober primer slednjega so banane). Tako je bolj pomembna informacija, koliko pšenice iz uvoza v Sloveniji tudi ostane (t. i. količinski neto uvoz). V letu 2021 je v Sloveniji, ki je neto uvoznica pšenice, ostalo za približno 18 tisoč ton pšenice v zrnju (za primerjavo: to je okrog 12 % glede na povprečno proizvodnjo v Sloveniji v enem letu).

Koruza je primer proizvoda, pri katerem je izvoz večji od uvoza (uvoz: 57,0 mio EUR oziroma 222,9 tisoč t; izvoz: 68,0 mio EUR oziroma 341,3 tisoč t). To je tudi pričakovano, saj je Slovenija v letu 2021 presegala stopnjo samooskrbe s koruzo (domača proizvodnja presega domače potrebe). Dober primer velikega obsega re-izvoza v druge države prek Slovenije je pri sončničnem olju. Namreč, Slovenija ne proizvaja sončničnega olja v večjih količinah, ima pa kljub temu predvsem v zadnjih letih velik izvoz tega olja. Po podatkih za leto 2021 je bilo v Slovenijo uvoženega za 49,1 milijona EUR sončničnega olja oziroma 46,2 tisoč ton, izvoženega pa za 31,7 milijona EUR oziroma 30,7 tisoč ton. Glede na trgovinsko bilanco je na slovenskem trgu za domače potrebe ostalo 15,5 tisoč ton sončničnega olja (slika 5).

² Note: goods in transit are not taken into account / Opozorilo: blago v tranzitu se ne upošteva

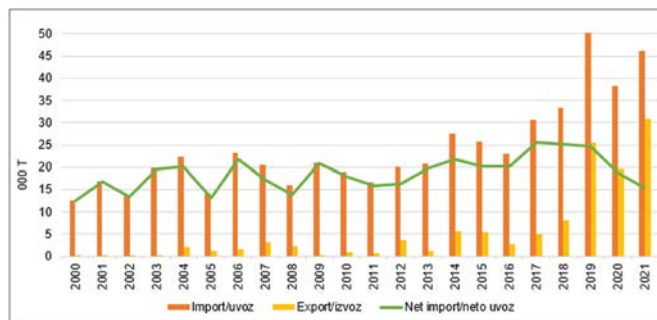

Figure 5. Import, export and net import of sunflower oil (000 tonnes)

Slika 5. Uvoz, izvoz in neto uvoz sončničnega olja (000 ton)

Blagovni tokovi agro-živilskih proizvodov med Slovenijo in Ukrajino ter Rusijo

Neposredni blagovni tokovi agro-živilskih proizvodov med Slovenijo in Ukrajino ali Rusijo so na splošno zelo šibki. V povprečju obdobja 2016–2021 je uvoz kmetijskih in živilskih proizvodov iz Ukrajine in Rusije skupaj zajemal manj kot 0,5 % celotnega vrednostnega uvoza agroživilstva. Iz Ukrajine je bilo v istem obdobju uvoženih največ oreškov, semen, plodov in trosov za setev ter mineralnih vod in drugih brezalkoholnih pijač (preglednica 2). Te tri skupine proizvodov skupaj so zajemale 78 % celotnega uvoza agroživilstva iz Ukrajine. V vrednostnem uvozu iz Rusije pa je prevladovala koruza (kljub temu ta predstavlja le 1,4 % glede na celoten uvoz koruze iz tujine), sledil ji je uvoz sončničnega semena ter kvasa in pecilnih praškov. Te tri skupine proizvodov skupaj so zajemale 52 % celotnega uvoza agroživilstva iz Rusije.

Na strani izvoza agro-živilskih proizvodov iz Slovenije v obe državi so vrednostni tokovi nekoliko močnejši, a še vedno relativno nepomembni. V povprečju obdobja 2016–2021 je izvoz agro-živilskih proizvodov v Ukrajino in Rusijo skupaj zajemal slabe 3 % celotnega vrednostnega izvoza agroživilstva, v strukturi izvoza pa prevladujejo razni prehranski izdelki.

Mesečno gibanje cen

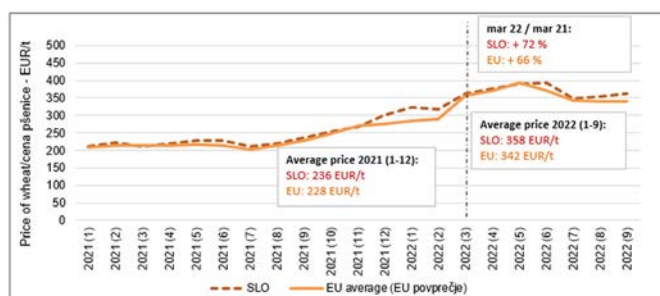
Gibanja cen v grafikonih so prikazana na mesečni ravni z namenom vpogleda v neposreden učinek poskoka cen z začetkom vojne v marcu 2022. Cene žit so se sicer začele zviševati že v zadnjih mesecih leta 2021, pri

Table 2. Agri-food import structure from Ukraine and Russia (2016–2021)**Preglednica 2.** Struktura uvoza agro-živilskih proizvodov iz Ukrajine in Rusije (2016–2021)

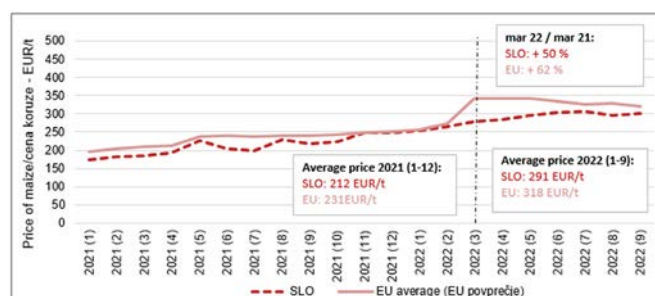
Ukraine/ Ukrajina		Russia/ Rusija	
Share of import in total agri-food import/ Delež uvoza v celotnem uvozu agroživilstva	0,11 %	Share of import in total agri-food import/ Delež uvoza v celotnem uvozu agroživilstva	0,08 %
Agri-food import structure/ Struktura uvoza agroživilstva		Agri-food import structure/ Struktura uvoza agroživilstva	
Other nuts (fresh or dry)/ Drugi oreški (sveži ali suhi)	59 %	Maize/ Koruza	27 %
Seeds, fruit and spores (for sowing)/ Seme, plodovi in trosi (za setev)	10 %	Sunflower seeds/ Sončnično seme	13 %
Waters, non-alcoholic beverages/ Vode in brezalkoholne pijače	9 %	Yeast, baking powders/ Kvas, pecilni praški	12 %
Cereal groats, meal and pellets/ Žitni drobljenci, zdrob in peleti	6 %	Cereal flours, other than wheat/ Žitna moka, razen pšenične	11 %
Cereal flours, other than wheat/ Žitna moka, razen pšenične	4 %	Food preparations/ Razna živila	10 %
Other oilseeds/ Druge oljnice	3 %	Alcoholic beverages/ Alkoholne pijače	5 %
Other products/ Ostali proizvodi	9 %	Other products/ Ostali proizvodi	22 %

čemer je bila rast cen koruze bolj zmerna od rasti cen pšenice (slika 6, slika 7). Da so bile cene nadpovprečno visoke že v letu 2021 potrjuje tudi pregled cen na trgih za daljše časovno obdobje (DG-AGRI, 2022; FRED, 2022; Trading economics, 2022). S pričetkom vojne je bil zabeležen dodaten skok cen žit. Primerjava absolutnih cen meseca marca 2022 glede na marec 2021 kaže, da se je cena pšenice na slovenskem trgu povečala za 72 %

(na pomembnejših EU trgih s pšenico pa za + 66 %). V enakem obdobju pa se je cena koruze na slovenskem trgu povečala za 50 % (na pomembnejših EU trgih pa za 62 %). V nadaljnjih mesecih leta 2022 se kaže trend umiritve cen žit in celo nekolikšen upad cen, ki pa vseeno niso padle na raven pred začetkom vojne in to kljub temu, da so bile cene precej visoke že pred vojno.

Figure 6. Monthly movement of absolute wheat prices (2021–2022)

Slika 6. Mesečno gibanje absolutnih cen pšenice (2021–2022)

Figure 7. Monthly movement of absolute maize prices (2021–2022)

Slika 7. Mesečno gibanje absolutnih cen koruze (2021–2022)

Cene semena sončnic in oljne ogrščice, ki so najpomembnejša surovina za proizvodnjo rastlinskega olja so v marcu 2022 občutno poskočile (slika 8). Cena sončničnega semena se je na evropskem trgu meseca marca 2022 glede na enak mesec predhodnega leta povečala za 63 %, cena semena oljne ogrščice pa za 77 %. Visoka cena oljnic je bila zabeležena tudi v aprilu in maju leta 2022, potem je sledil nekolikšen padec cen; pri tem se je med junijem in septembrom leta 2022 cena oljne ogrščice skoraj vrnila na raven leta 2021, medtem ko je cena sončničnega semena ostala višja od povprečne cene iz leta 2021. Pri tem je potrebno upoštevati, da je bila cena oljnic že v letu 2021 na zelo visoki ravni, kar se je zgodilo prvič po letu 2008, ko je svet prav tako pestila prehranska kriza (DG-AGRI, 2022; FRED, 2022; Trading economics, 2022).

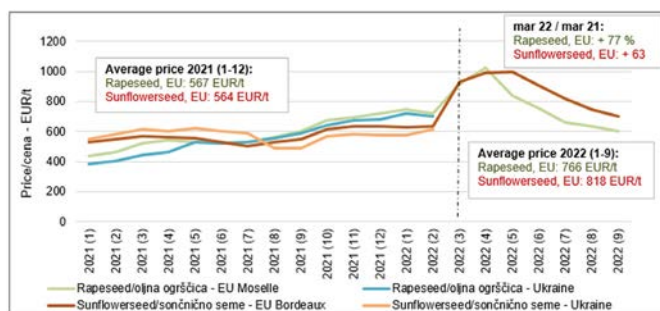

Figure 8. Monthly movement of absolute main oilseed prices (2021–2022)

Slika 8. Mesečno gibanje absolutnih cen glavnih oljnic (2021–2022)

Preverila se je tudi rast cen mineralnih gnojil, saj so leta ključna pri doseganju zadovoljivega pridelka. Pokazalo se je, da se je cena mineralnih gnojil, ki je močno povezana s ceno energentov, drastično povečala. Povprečna cena najbolj prodajanih vrst mineralnih gnojil se je na slovenskem trgu opazno povečala že v oktobru 2021 (slika 9). Do marca 2022 je ostala cena gnojil na visoki ravni, a stabilna. Z začetkom vojne pa je ponovno zabeležen skok rasti cen. Cene v marcu 2022 so se glede na marec 2021 povečale za več kot enkrat (v povprečju za + 124 %). Pri tem velja omeniti, da so se cene gnojil v letu 2021 glede na leto 2020 že povečale za 40 %. Največje stopnje rasti so zabeležene pri gnojilih z večjo koncentracijo dušika, saj

so potrebe po energentih (predvsem zemeljskega plina) za proizvodnjo teh vrst gnojil večje. Na primer, povprečje prvih osmih mesecev leta 2022 glede na povprečje leta 2020 kaže, da se je za skoraj trikrat povečala cena močno koncentriranih dušičnih gnojil (UREA: + 257 %; KAN: + 275 %). Tudi ostale statistike, ki spremljajo globalne cene gnojil so zabeležile, da je cena UREA gnojil v mesecu aprilu 2022 dosegla zgodovinsko visoko raven in bila za skoraj dvakrat višja od enakega meseca predhodnega leta (Trading economics, 2022).

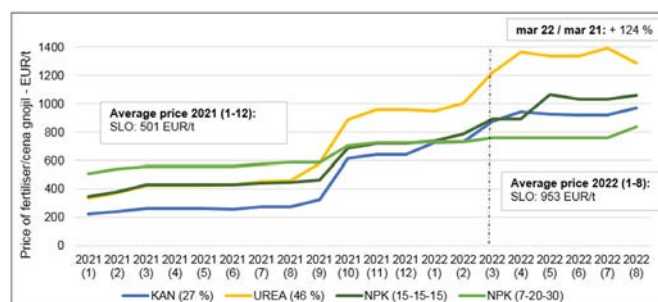

Figure 9. Monthly movement of absolute mineral fertiliser prices (2021–2022)

Slika 9. Mesečno gibanje absolutnih cen glavnih mineralnih gnojil (2021–2022)

RAZPRAVA

Oskrbo s hrano lahko države zagotavljajo z lastno proizvodnjo in/ali z uvozom kmetijskih in živilskih proizvodov iz drugih držav, oba mehanizma pa prispevata k različnemu nivoju prehranske varnosti držav. V primeru žit, ki predstavljajo dominanten delež v svetovni prehrani prebivalstva, rezultati kažejo, da Slovenija z domačo proizvodnjo ne pokriva domačih potreb. Od glavnih žit to velja predvsem za pšenico, zato Slovenija preostanek potreb uvozi, in sicer večinoma iz sosednjih držav. Za razliko od Egipta, Indonezije in Turčije, ki so največji kupci žit s poreklom iz držav v vojni, pa analiza za Slovenijo v letu 2021 in tudi analize daljšega časovnega obdobja kažejo, da uvoz pšenice iz Ukrajine ali Rusije ni nikoli predstavljal pomembnega deleža v uvozu vse pšenice. To je bilo tudi pričakovano, saj je Evropska unija največja proizvajalka pšenice na svetu in Slovenija s svojo geostrateško pozicijo meji na velike proizvajalke pšenice. Predvsem je za Slovenijo pomemben uvoz iz Madžarske, iz katere

uvozimo več kot polovico vse pšenice. Tudi v primeru koruze za zrnje, ki predstavlja pomembno krmno žito za živali, ugotavljamo, da uvoz iz Ukrajine in Rusije ne poteka. Za ta proizvod je Slovenija v zadnjih dveh letih dosegla zadostno stopnjo samooskrbe in za koruzo beleži tudi pozitivno trgovinsko bilanco. To je vsekakor pozitivno, saj so naravne danosti v Sloveniji optimalne za živinorejo in ta proizvodna usmeritev Sloveniji predstavlja konkurenčno prednost. Zadostne količine krme, proizvedene v državi za rejne živali, so namreč pomembne tudi pri zagotavljanju potreb po proizvodih živalskega porekla, s čimer je do določene mere zagotovljena tudi prehranska varnost prebivalstva.

Kljub temu, da Ukrajina in Rusija skupaj prispevata več kot tri četrtine svetovnega izvoza sončničnega olja, z opravljenimi analizami ugotavljamo, da v zadnjih letih sončnično olje iz teh dveh držav ni vstopalo na slovenski trg. V preteklosti so bili blagovni tokovi s tema dvema državama bolj živahni, vendar je zadnji pomembnejši uvoz sončničnega olja iz Ukrajine zabeležen leta 2011. Takrat smo uvozili približno eno desetino letnih potreb po sončničnem olju. Slovenija sončnično olje uvaža pretežno iz Srbije in Madžarske, ki sta ravno tako pomembni pridelovalki sončničnega semena in slovita tudi po proizvodnji olj iz tega semena. Glavni kupci sončničnega olja iz držav v vojni sta Indija in Evropska unija (predvsem zaradi Nizozemske in Španije).

Za razliko od večine drugih kmetijskih proizvodov kmetijstvo Evropske unije ne dosega zadostne stopnje samooskrbe pri oljnicah. Ker nekatere države članice Evropske unije uvažajo olje neposredno iz Ukrajine, sta se na primer Nizozemska in Španija (širše v Evropi tudi Združeno kraljestvo) soočili z začasnim izpadom dobave sončničnega olja. Trgovine so takrat uvedle različne ukrepe za omejevanje prekomernega kopičenja tega olja pri kupcih (npr. omejitve količin kupljenega olja na do nekaj steklenic na posameznega kupca; Ashcroft, 2022). Kmalu je sicer sončnično olje postalo dobavljivo, vendar po bistveno višjih cenah (Emedieqwu, 2022). Sončnično olje pa v nasprotju z žiti ne predstavlja neposredne grožnje prehranski varnosti, saj je na trgu veliko substitutov

(drugih rastlinskih olj). Tako zadnji trendi beležijo, da je vse več povpraševanja po drugih oljih, predvsem se povečuje povpraševanje po olju oljne ogrščice, palminem olju in sojinem olju (Ashcroft, 2022; FEDIOL, 2022).

Glede na rezultate opravljenih analiz pri treh pomembnih izvoznih agro-živilskih proizvodih iz Ukrajine in Rusije se lahko tako zaključijo, da Slovenija od teh dveh držav ni odvisna, saj je bil v zadnjem desetletnem obdobju uvoz pšenice, koruze in sončničnega olja zanemarljivo majhen. V nadaljnji analizi je bila sicer ugotovljena blagovna menjava drugih agro-živilskih proizvodov, vendar so tudi te povezave zelo šibke. V povprečju obdobja 2016 do 2021 je predstavljal uvoz iz Ukrajine in Rusije skupaj manj kot 0,5 % celotnega vrednostnega uvoza agroživilstva v Slovenijo. Pri tem velja omeniti le uvoz ukrajinskih oreškov, ki predstavljajo približno desetino vseh uvoženih oreškov iz tujine, ter uvoz sončničnih semen iz Rusije, ki prav tako zavzemajo približno desetino vseh uvoženih sončničnih semen iz tujine.

S pričetkom vojne je bil opazen takojšen poskok cen agro-živilskih proizvodov in s tem hrane na splošno. To ugotavljamo v primeru Slovenije, enako pa potrjujejo tudi statistike cen ostalih evropskih in globalnih trgov (DG-AGRI, 2022; FRED, 2022; Trading economics, 2022; Baffes in Nagle, 2022). Ekonomska gibanja trenutnega dogajanja so zelo podobna prehranski krizi iz leta 2008. Tega leta sta se Slovenija in svet soočila z drastično podražitvijo cen mineralnih gnojil, drugih kmetijskih inputov in tudi cen hrane (UMAR, 2008; Zeleno poročilo, 2009; Baffes in Nagle, 2022). Na splošno so se v trenutni prehranski krizi najbolj podražile cene žit in oljnic, vzroki pa so predvsem v prekinjenih dobavnih tokovih in zmanjšani ponudbi na trgu. Dražitev cen pa je zaradi druginje na energetskih trgih zabeležena tudi pri ostalih agro-živilskih proizvodih. Treba se je namreč zavedati, da je Rusija vodilna svetovna velesila pri proizvodnji in nadaljnji distribuciji energentov (tudi mineralnih gnojil) in trenutni ekonomski in politični konflikti vodijo v podražitev teh surovin. Pri tem je potrebno opozoriti, da so cene hrane in energentov močno narasle že pred ruskim napadom na Ukrajino. Povečevanje cen kmetijskih proizvodov je bilo opazno

zlasti v zadnjih mesecih leta 2021, kar gre pripisati več dejavnikom. Prve dražitve hrane so se začele že s krizo pandemije Covid-19, ki je povzročila številne težave v gospodarstvu (motnje na trgih in v delovanju dobavnih verig, zmanjšanje gospodarske aktivnosti zaradi izvajanja preventivnih ukrepov itd.). Motnje v delovanju globalnega gospodarstva so tako privedle do prvega vsesplošnega dviga cen energentov. Posledično so se v drugi polovici leta 2021 začele opazno povečevati tudi cene mineralnih gnojil, ki neposredno sovpadajo z rastjo cen energentov (Speight, 2022). K dodatnim podražitvam mineralnih gnojil so prispevale tudi politične sankcije (med drugim tudi prepoved izvoza gnojil) proti Belorusiji (Baffes in Nagle, 2022), ki je med vodilnimi proizvajalkami gnojil na svetu. Cene gnojil na globalnih trgih in v Sloveniji so zaradi dogodkov pred nastopom vojne ter dodatno zaradi vojne v letu 2022 dosegle zgodovinsko visoko raven in bile glede na predhodno leto višje za več kot dvakrat (Trading economics, 2022). Glede na podatke o gibanju cen na energetskih trgih v bližnji prihodnosti ni pričakovati umirjanja cen, zato se pričakuje, da bodo cene mineralnih gnojil vztrajale na visokih ravneh tudi v prihodnje (EC, 2022b). Ker je cena hrane tesno povezana s stroški kmetijske pridelave je bilo že s pričetkom energetske krize v letu 2021 (skokovita rast cen zemeljskega plina in elektrike na evropskih trgih) jasno, da se bo slednje preslikalo tudi na cene hrane. Vojna v Ukrajini je razmere na trgih še bolj zaostila in povzročila dodatno poglobljanje prehranske krize.

ZAKLJUČEK

Države članice Evropske unije se v trenutni prehranski krizi sicer s pomanjkanjem hrane na agregatni ravni ne soočajo. Evropska unija namreč sodi med največje svetovne proizvajalke hrane (npr. zaseda prvo mesto pri proizvodnji in izvozu pšenice in ječmena), je neto izvoznica hrane in je kot taka v veliki meri samooskrbna s številnimi kmetijskimi proizvodi (EC, 2022a). Čeprav je prehranski sistem Evropske unije trden, pa vseeno ni zaščiten pred naraščajočimi cenami surovin. Tako so evropske trge pretresle naraščajoče cene energentov in mineralnih gnojil, ki so za kmetijsko proizvodnjo in tudi živilsko

industrijo izrednega pomena (Emedieqwu, 2022). Poleg tega je položaj posameznih držav znotraj Evropske unije različen in nekatere države ne dosegajo zadostnih stopenj samooskrbe s hrano kar pomeni, da morajo preostanek potreb nadomestiti z uvozom hrane. Ker je pogajalska moč teh držav v trgovinskem sistemu praviloma manjša, to povečuje ranljivost njihovih prehranskih sistemov. Tak primer je tudi Slovenija, ki je tradicionalno neto uvoznica hrane (Majkovič in Kovač, 2007; Zeleno poročilo, 2022).

Podražitev cen surovin na globalnih trgih se je na koncu odrazila tudi v dražji hrani in rasti cen drugih stroškov življenjskih potrebščin, kar za mnoge potrošnike, še posebej ekonomsko ranlivejške skupine pomeni manjšo cenovno dostopnost do zadostnih količin zdrave hrane. Na primer, v primeru Slovenije je letna inflacija avgusta 2022, merjena s harmoniziranim indeksom cen življenjskih potrebščin, znašala 11,5 %; v enakem obdobju se je cena hrane in brezalkoholnih pijač povečala za 13,8 %. Velika rast cen življenjskih potrebščin je v enakem obdobju zabeležena tudi na ravni Evropske unije (10,1-odstotna), pri tem je bila največja rast cen zabeležena v Estoniji (25,2-odstotna), najmanjša pa v Franciji (6,6-odstotna). Obstaja veliko študij, ki potrjujejo, da cenovni šoki hrane in ostale ekonomske nestabilnosti vplivajo na zmanjšanje potrošnje gospodinjstev, saj višanje cen hrane realno zmanjšuje njihov razpoložljiv dohodek. To pa lahko resno ogrozi prehransko varnost, zlasti gospodinjstev z nizkimi dohodki in z omejenimi finančnimi prihranki ali finančnimi zmožnostmi (Emedieqwu, 2022; Arezki in Bruckner, 2011; Combes in sod., 2014; Meyimdjui in Combes, 2021; Wilkinson, 2015).

Tako je splošno znano, da družbeno političnim nestabilnostim, ki imajo za posledico šoke na prehranske sisteme, sledi zmanjšana potrošnja hrane, v nekaterih primerih tudi zmanjšan dostop do hrane. Slednje pa ne velja samo za prebivalce manj razvitih držav, temveč je lahko to težava tudi prebivalcev z nizkimi prihodki v razvitejših državah. Ob tovrstnih dogodkih so zato nujni posegi države in drugih humanitarnih organizacij, ki z različnimi intervencijami blažijo neugodne situacije in skušajo zaščititi ranlivejške skupine potrošnikov.

Iz navedenega je jasno, da so prehranski sistemi preplet zelo kompleksnih mehanizmov, so ranljivi in izpostavljeni številnim družbenim in okoljskim dejavnikom (npr. politične krize, podnebne krize, pandemija itd.). Močan vpliv na globalne prehranske sisteme ima tudi trenutna vojna v Ukrajini, ki je postavila na preizkušnjo gospodarstvo Evropske unije, njene prehranske sisteme ter s tem tudi prehransko varnost potrošnikov. Enako velja v primeru Slovenije, ki se trenutno sooča s draginjo energije in hrane. V primeru zagotavljanja zadostnih količin hrane pa dobavne poti v Slovenijo potekajo nemoteno, saj je več kot 80 % vseh agro-živilskih proizvodov tujega porekla uvoženega iz držav Evropske unije. Slovenija tako ni odvisna od uvoza hrane iz Ukrajine ali Rusije (to velja tudi za posredni uvoz hrane prek drugih držav), kar ji zagotavlja relativno visoko prehransko varnost. Kar zadeva kmetijstvo pa trenutno največjo grožnjo predstavljajo opazno višje cene energentov in mineralnih gnojil, ki dosegajo rekordne ravni. Pričakovati je, da rast cen kmetijskih proizvodov pri proizvajalcih verjetno ne bo sledila rasti cen proizvodnih inputov, kar bo zamajalo tudi ekonomsko stabilnost pridelovalcev.

Ob napisanem je potrebno poudariti tudi, da so se poleg pridelovalcev in potrošnikov v neugodni situaciji znašli tudi drugi deležniki vzdolž celotne prehranske verige. Strokovnjaki napovedujejo, da bodo zaradi političnih konfliktov (in s tem povezanih nestabilnosti na energetskih trgih) cene surovin vztrajale na visokih ravneh vse dokler bo vojna trajala. Pričakovati je, da bo v prihodnje skrb za prehransko varnost eden bolj perečih problemov družbe, sploh ob upoštevanju naraščajočih podnebnih in drugih družbenih kriz.

ZAHVALA

Avtorici prispevka se zahvaljujeta ge. Jani Živec z Oddelka za mednarodno trgovino na Statističnem uradu Republike Slovenije (SURS) za vsa pojasnila pri statistiki mednarodne menjave blaga ter za kratko analizo menjave blaga po državi porekla.

VIRI IN LITERATURA

- Anderson, K. (2022). Trade-related food policies in a more volatile climate and trade environment. *Food Policy*, 109, 1-18. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2022.102253>
- Arezki, M. R., Bruckner, M. (2011) Food prices and political instability. *IMF Working Paper*, 11 (62), 1-22. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781455221066.001>
- Ashcroft, S. (2022). Ukraine war sees Europe seeking sunflower oil alternatives. *Supply chain*. [Online] Available at: <https://supplychaindigital.com/logistics/ukraine-war-sees-europe-seeking-sunflower-oil-alternatives> [Accessed 13 October 2022].
- Atkinson, A. B. (2019) *Measuring Poverty Around the World*. New Jersey: Princeton University Press.
- Baffes, J., Nagle, P. (2022) Commodity prices surge due to the war in Ukraine. *World Bank blogs*. [Online] Available at: <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/commodity-prices-surge-due-war-ukraine> [Accessed 13 October 2022].
- Combes, J.-L., Ebeke, C. H., Etoundi, S. M., Yogo, T. U. (2014) Are remittances and foreign aid a hedge against food price shocks in developing countries. *World Development*, 54, 81-98. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2013.07.011>
- DG-AGRI (2022) *Market observatories*. European Commission. [Online] Available at: https://agriculture.ec.europa.eu/data-and-analysis/markets/overviews/market-observatories_en [Accessed 12 October 2022].
- EC (2022a) *Commission acts for global food security and for supporting EU farmers and consumers*. EC, European Commission. [Online] Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1963 [Accessed 7 September 2022].
- EC (2022b) *Short-term outlook for EU agricultural markets, Autumn 2022*. EC, European Commission, DG Agriculture and Rural Development. [Online] Available at: https://agriculture.ec.europa.eu/data-and-analysis/markets/outlook/short-term_en [Accessed 18 November 2022].
- Emedieqwu, L. (2022) How is the war in Ukraine affecting global food security? *Economics Observatory, Aid & international development*. [Online] Available at: <https://www.economicsobservatory.com/how-is-the-war-in-ukraine-affecting-global-food-security> [Accessed 14 September 2022].
- FAO (2022a) *Note on the impact of the war on food security in Ukraine*. FAO, Food and agriculture organization of the United Nations. [Online] Available at: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/cb9171en.pdf> [Accessed 4 October 2022].
- FAO (2022b) *The importance of Ukraine and the Russian federation for global agricultural markets and the risks associated with the war in Ukraine*. Information note. FAO, Food and agriculture organization of the United Nations. [Online] Available at: <https://www.fao.org/3/cb9013en/cb9013en.pdf> [Accessed 14 September 2022].
- FEDIOL (2022) *EU market adjusting to lack of sunflower oil following Russia's invasion of Ukraine*. EURACTIV Network. [Online] Available at: <https://pr.euractiv.com/pr/eu-market-adjusting-lack-sunflower-oil-following-russias-invasion-ukraine-230747> [Accessed 13 October 2022].
- FRED (2022) *FRED economics data, global prices*. Federal Reserve Economic Data. [Online] Available at: <https://fred.stlouisfed.org/categories/32217> [Accessed 8 October 2022].
- Geijer, T. (2022) The impact of the Ukraine war on food and agriculture is becoming apparent. *Economic and Financial Analysis*. [Online] Available at: <https://think.ing.com/articles/the-impact-of-the-war-in-ukraine-on-food-agri-has-only-just-started-to-unravel/> [Accessed 8 September 2022].

- Krpec, O., Hodulak, V. (2019) War and international trade: Impact of trade disruption on international trade patterns and economic development. *Brazilian Journal of Political Economy*, 31 (1), 152-172. DOI: <http://dx.doi.org/10.1590/0101-35172019-2854>
- Majkovič, D., Kovač, M. (2007) Konkurenčnost slovenskih agroživilskih proizvodov v mednarodnem prostoru: pregled in aplikacija izbranega metodološkega pristopa. In: Kavčič S., ed. *Slovensko kmetijstvo in podeželje v Evropi, ki se širi in spreminja*. Moravske Toplice, Slovenija, 8-9 November 2007, Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije (DAES), 299-308
- Meyimdjui, C., Combes, J.-L. (2021) Food Price Shocks and Household Consumption in Developing Countries: The Role of Fiscal Policy. *IMF Working Paper*, 21 (12), 1-25. [Online] Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2021/01/15/Food-Price-Shocks-and-Household-Consumption-in-Developing-Countries-The-Role-of-Fiscal-Policy-49982> [Accessed 28 September 2022].
- Pregled po kmetijskih trgih (2022) Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2021, pregled po kmetijskih trgih. Kmetijski inštitut Slovenije. [Online] Available at: https://www.kis.si/f/docs/Porocila_o_stanju_v_kmetijstvu/ZP_2021_trgi_6.9.2022.pdf [Accessed 8 September 2022].
- Ravallion, M. (2016) *The Economics of Poverty: History, Measurement and Policy*. London and New York: Oxford University Press.
- Speight, A. (2022) High prices but high fertiliser cost: Grain market daily. Market commentary on Agriculture and Horticulture Development Board. [Online] Available at: <https://ahdb.org.uk/news/high-prices-but-high-fertiliser-cost-grain-market-daily> [Accessed 14 October 2022].
- SURS (2022) Različne podatkovne zbirke s področij rastlinske pridelave, mednarodne trgovine in industrijske predelave. Statistični urad Republike Slovenije. [Online] Available at: <https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/141/trgovina-in-storitve> [Accessed 7 September 2022].
- Trading economics (2022) Markets by commodities. Trading Economic. <https://tradingeconomics.com/commodities> [Accessed 12 October 2022].
- Tržna poročila (2022) Tržna poročila za kmetijske pridelke in živila. Agencija za kmetijske trge in razvoj podeželja. [Online] Available at: <https://www.gov.si/zbirke/storitve/priprava-trznih-porocil-za-kmetijske-pridelke-in-zivila/> [Accessed 12 October 2022].
- UMAR (2008) Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2008. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. [Online] Available at: https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/analiza/jesen08/JNGG_2008.pdf [Accessed 12 October 2022].
- UNCTAD (2022) The impact on trade and development of the war in Ukraine. UNCTAD, United Nations Conference On Trade and Development. [Online] Available at: <https://unctad.org/webflyer/impact-trade-and-development-war-ukraine> [Accessed 7 September 2022].
- Zeleno poročilo (2009) Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2008. Kmetijski inštitut Slovenije. [Online] Available at: https://www.kis.si/Arhiv_Porocilo_stanje/ [Accessed 14 September 2022].
- Zeleno poročilo (2022) Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2021. Kmetijski inštitut Slovenije. [Online] Available at: https://www.kis.si/f/docs/Porocila_o_stanju_v_kmetijstvu/ZP_2021_splosno_priloge_6.9.2022.pdf [Accessed 7 September 2022].
- Wilkinson, J. (2015) Food security and the global agrifood system: Ethical issues in historical and sociological perspective. *Global Food Security*, 7, 9-14. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2015.12.001>